

ІНФОРМАЦІЯ ПРО МОВУ

Ромська мова в контексті кризи в Україні

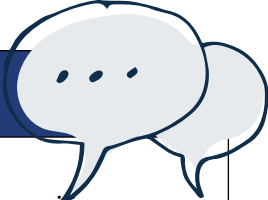
За оцінками організацій на початку 2022 року в Україні проживало близько **400,000** ромів, і ромська мова є рідною для приблизно **85%** з них. За оцінками, з лютого 2022 року близько **100,000** ромів були змушені втекти до інших європейських країн, а значна їх частина втікала в інші частини України.

Термінологія ромською мовою часто відрізняється в різних місцях, особливо щодо нових тем і технічної чи медичної лексики, оскільки користувачі запозичують слова з домінуючих мов регіону.

Багато діалектів використовують алфавіти домінуючих мов у цьому регіоні, особливо латиницю та кирилицю. Хоча стандартний ромський алфавіт був прийнятий у 1990 році, він не є повсюдним.

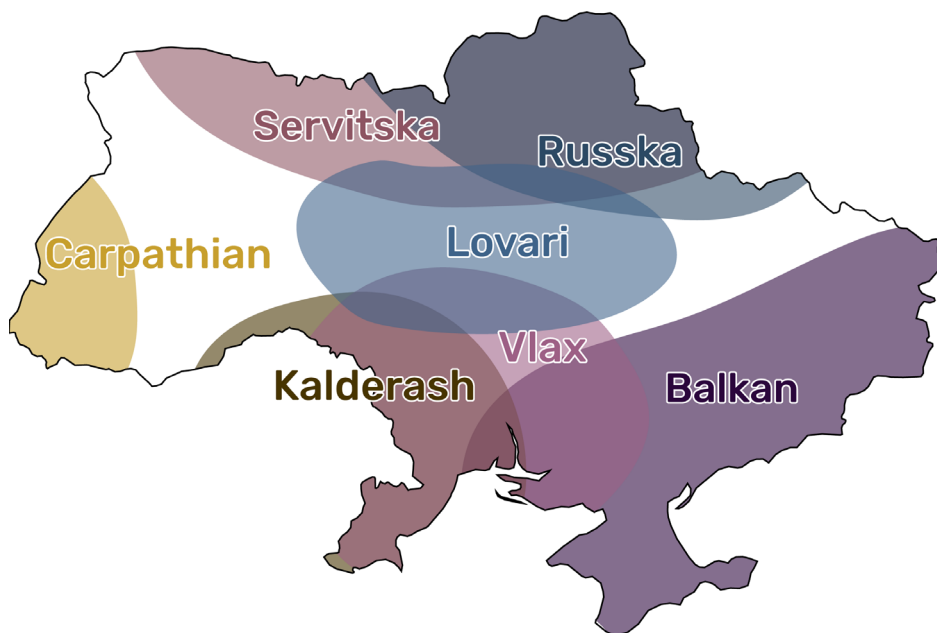
У зв'язку з контактом із домінуючими мовами місцевості деякі носії ромської мови певною мірою володіють другою мовою, але це дуже різниться відповідно регіонів в Україні. Зазвичай ромська мова є рідною мовою для ромських користувачів.

Поради

-
- Щоб ефективно спілкуватися, по можливості використовуйте рідну мову людини.
 - Не думайте, що ромська спільнота може повноцінно висловлюватися українською чи російською, особливо щодо делікатних тем, пов'язаних зі здоров'ям чи захистом.
 - Переконайтеся, що ви знаєте, який ромський діалект використовує ваша аудиторія, і визначте перекладача на цій основі.
 - Якщо ви не впевнені щодо діалекту або не можете його задовольнити, попросіть свого ромського перекладача використовувати слова, які будуть широко зрозумілі носіям різних ромських діалектів, де це можливо.
 - Розгляньте можливість зробити інформацію та механізми зворотного зв'язку доступними у візуальному, усному та аудіоформатах, щоб охопити якомога більше носіїв ромської мови.
 - Майте на увазі, що ромомовні жінки та літні люди можуть гірше читати чи розмовляти українською чи російською мовами; їм також може бути незручно розмовляти з відповідачами.
 - Поважайте гендерні норми у спілкуванні з ромськими громадами. Якщо в групі, яку ви підтримуєте, присутній ром, залучіть його до прийняття рішень. Якщо присутні кілька чоловіків, залучайте старшого, який, швидше за все, буде лідером.
 - Запитайте людей, особливо жінок і дівчат, чи вони воліють говорити з вами наодинці чи в присутності членів сім'ї чи громади.
 - Спілкуйтеся з ромськими жінками та дівчатами на делікатні теми за допомогою жіночого персоналу та перекладачів.

Поглиблене вивчення вживання ромської мови в Україні

Ромські діалекти в Україні

Хоча ромська мова вважається однією мовою, географічне поширення ромських громад означає існування багатьох діалектів. Роми в Україні та сусідніх країнах використовують різні діалекти, через що деяким носіям ромської мови може бути важко повністю розуміти один одного.

Малюнок 1: Орієнтовне поширення основних ромських діалектів в Україні. Класифікації ромських діалектів і дані про те, де вони вживаються, відрізняються. Ця зведена візуалізація даних із кількох опублікованих і неопублікованих джерел є лише орієнтовною.

До лютого 2022 року найбільші ромські громади в Україні проживали в Закарпатській, Одеській та Харківській [областях](#). Найбільшими діалектними групами в Україні є сервицька (українська або лівобережна) ромська на півночі та власька ромська, включаючи калдерашську, на півдні. Інші значні діалектні групи та діалекти включають балканську ромську на сході та півдні, карпатську (центральною) ромську на заході, руську ромську на півночі, а також спільноти людей, які розмовляють ловарською ромською мовою по всій Україні.

У кожній групі існують окремі діалекти; багато, але не всі, певною мірою є [взаємозрозумілими](#). Тривають консультації, щоб зрозуміти статус ромської жестової мови та чи існує стандартна форма. Деякі перекладачі ромської мови можуть перекладати носіям різних діалектів. Калдерашський діалект, ймовірно, буде зрозумілий багатьом носіям ромської мови в Україні, хоча й не повністю.

Використання другої мови серед носіїв ромської мови

Ромські громади з центральної та східної України часто використовують російську та українську, але деякі члени громади можуть не вміти використовувати ці мови для складних або делікатних дискусій або не знати мови цільових країн, наприклад румунську чи польську. Ромські громади із західної України частіше використовують угорську чи словацьку мови, але їм важко зрозуміти російську чи українську. Ті, хто з півдня України, частіше використовують румунську як другу мову. Дискримінаційна політика перешкодила деяким ромам вивчити ромську мову; наприклад, велика кількість [ромів Закарпаття](#) використовують угорську як свою рідну мову і не розмовляють ні українською, ні російською, ні ромською.

Грамотність і відчуження

Багато ромів стикаються з відстороненням від навчання, що призводить до низького рівня грамотності. Жінки, люди похилого віку та люди з обмеженими можливостями частіше не читають і не пишуть або роблять це з труднощами. Соціальна ізоляція також обмежує можливості ромів повністю володіти домінуючою мовою місцевості на комфортному рівні. Багато ромів із сільських громад в Україні також не мають доступу до Інтернету чи смартфонів і не знайомі з цифровими каналами. Як наслідок, інформація в письмовому та цифровому форматах, ймовірно, буде недоступною для багатьох ромів. Ініціативи, що

забезпечують доступ до інформації для ромів, такі як ця [радіостанція](#) що надає аудіоконтент ромською мовою в Молдові, є рідкістю. Навіть якщо інформація доступна, досвід стигматизації, дискримінації та ізоляції може спричинити недовіру ромської аудиторії до багатьох інформаційних каналів. Під час планування спілкування з ромськими родинами та окремими особами організації повинні враховувати [культурні та громадські практики](#).

Багато ромів не мають документів, що посвідчують особу, і, за оцінками, **10-20%** ромського населення України, близько 35 000 осіб, є особами без громадянства або ризикують залишитися без громадянства. Це збільшує ризик торгівлі людьми, оскільки люди тікають зі свого регіону або через кордон. Це також означає, що людям важко отримати доступ до міжнародного захисту. Інформація в правильному форматі, усний переклад і культурне посередництво можуть збільшити доступ до інформації та зменшити ризик для носіїв ромської мови.

Як CLEAR Global може допомогти

- Відкрите та індивідуальне [навчання](#) та [керівництво](#) для підтримки перекладачів, культурних посередників та інших, хто підтримує ромські громади.
- [Інтерактивна карта](#) першої та інших мов України.
- Редагування простою мовою та навчання принципам простої мови.
- Мовна технологія для відкриття багатомовних двосторонніх каналів зв'язку, призначених для підтримки постраждалих громад.
- Підтримка перекладу ромською мовою – ми нарощуємо наші можливості ромською мовою, але наразі це дуже обмежено. Носії ромської мови, які бажають приєднатися до нашої спільноти лінгвістів, можуть зробити це [тут](#).

Перелік джерел

Рада Європи (2020). Результати опитування в рамках проєкту «Посилення захисту національних меншин, зокрема ромів, та мов меншин в Україні». Рада Європи та Національна академія педагогічних наук України.

Рада Європи (без дати). ромська | Мова: Інформаційні довідки про ромську мову. Рада Європи.

Glottolog (без дати). «Сім'я: ромська мова». <https://glottolog.org/resource/languoid/id/roma1329>

Міжнародна група з прав меншин (2020). «Рома». <https://minorityrights.org/minorities/roma-13/>

Ромський жіночий фонд Чіріклі (2022). Посібник із встановлення зв'язків із ромами-біженцями з України в країнах Європи. Ромський Жіночий Фонд Чіріклі та Фонд Діаконеси

Проект ROMANI (н.д.) База даних ромських діалектів. Манчестерський університет

Rromanes.org (n.d). "Ромські діалекти України". <http://rromanes.org/>

Фонд Rroma (без дати). «Романська (мова)». <https://rroma.org/en/rromanes-language/>

Цей інформаційний бюлетень було складено з цінним внеском членів ромської громади та організацій ромського громадянського суспільства в Україні та сусідніх країнах. Якщо ви хочете надіслати відгук або запропонувати зміни, зв'яжіться з нами за електронною адресою: info@clearglobal.org.